

Megteremtett lehetőségek

Gyombolai Gábor

Több felkínált és kihasznált, valamint néhány kihasználatlan lehetőségről kívánok írni az alábbiakban:

- Elsőként személyes lehetőségemről a zsűrizésre, a 2009. évi Országos Diákszínházi Találkozó előadásainak végignézésére.
- Pécs városának és a szervezőknek – Bagossy Lászlónak és Tóth Zoltánnak – a jóvoltából az ODE (Országos Diákszínházi Egyesület) és a színházszók számára megteremtett lehetőségről egy izgalmas és színvonalas fesztivál lebonyolítására illetve megélésére.
- A konkrét helyszínek által kínált feltételekről, mint lehetőségekről – avagy az adaptálás művészetéről.
- A csoportvezetők, rendezők által játékokra kínált darab, szüzsé, játékhelyzet (mikor melyik) lehetőségről, amelyet hol kihasználnak a játékok, hol nem. Hol jól és jót „kínál” a rendező-csoportvezető, hol pedig nem, vagy talán félig...

Bizonyos szempontból későn ért utol Hajós Zsuzsa főszerző felkérése: ugyan, írjam már le, hogy szerintem milyen is volt a 2009. évi Országos Diákszínházi Találkozó. „Nem szükséges elemzés, csak foglald össze!...” Kösz! A jegyzeteimet, amelyeket előadásról előadásra szorgalmasan készítettem, már rég elkevertem valahová, az emlékek, talán épp a sok előadás miatt, ilyen távolságban bizony kezdenek összeszemosódni. „Legalább az előadás címeit, leírásait küld át!” – próbáltam menteni a menthetőt. Átküldte. És akkor most jobb? Nem jobb, mondom –, már késő! Aztán... aztán lapozgatom a műsorfüzetet, bámulok magam elé, emlékezem. Jobb? Igen jobb! Sorra nyílnak ki a kapuk, újabb és újabb emlékek, előadások, hangulatok, mondatok, gesztusok jutnak eszembe, törnek felszínre.

ODT, Pécs, 2009: először van lehetőségem végignézni az „országos” összes előadását, merthogy zsűrizek, először itt az ODT-n, ifjú titánként. Kaptam egy lehetőséget... Valamikor 1989-ben voltam először országos találkozón, Gödöllőn, azóta majd minden évben tanúja voltam a fesztiválnak. Volt, hogy játékosként, aztán technikai közreműködőként, kísérőként, szervezőként, később csoportvezetőként voltam ott, egy időben még ODE-elnökként is, de zsűriként eddig csak területi válogatókon működtem közre. Boldogan, de nem kevés bizonytalansággal vállaltam a felkérést. Hiszen régi drámatanárs társaim, általam becsült és sokra tartott kollégák munkájáról, az általuk koordinált csapat adott pillanatbeli állapotáról kell visszajeleznem, véleményt mondanom –, hiába, kicsiny társadalom a miénk. Tartottam tőle, de aztán az események elsodorták ezt a félelmet. Fogalmam sincs, mennyire tudtam élni a felkínált lehetőséggel, a kósza visszajelzésekből mégis arra következtetek, hogy ha nem is mindig értettek egyet velem és velünk, túske talán senkiben nem maradt...

Pécs az utóbbi időben egyik fellegetvára lett a diákszínháznak. Mikor néhány évvel ezelőtt az egyre nehezebb körülmények, a szervezés nehézségei, a játékokra kevésbé alkalmas terek okán a diákszínházi társadalom elbúcsúzott Curgó városától, Hajós Zsuzsa által új helyszín került képbe: Dombóvár. Dombóvár jó fesztiválhelyszínnek bizonyult, már az első találkozó is nagyon jól sikerült 2004-ben, de természetesen a kisváros nem tudta vállalni, hogy évente vendégül látja a diákszínházi színe javát. Akkor azonban még Veszprém segített, a páratlan években otthon adott az ODT-nek. Mikor aztán az elapadó helyi szándékok és források miatt az addigi „váltó helyszín” – Veszprém – is „kidőlt”, szükség lett egy újabb helyre. Nos ez a hely lett az akkor (2007) már az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) címre pillantó és nagy terveket szövögető Pécs. Egy sokat próbált és egy lendületes, ifjú szervező (mindketten aktív csoportvezető-rendező) állt össze, hogy több regionális találkozó megszervezése után országos találkozót rendezzenek. Bagossy László és Tóth Zoltán jól tette a dolgát, háttérrel szerveztek a fesztiválnak, találtak két, nagyrészt alkalmas helyszínt (a Szivárvány Gyermekház és egy általános iskola¹⁴), jól lobbiztak a helyi önkormányzatnál és vállalkozóknál, és összehoztak egy kiválóan együtt dolgozó csapatot. A két évvel korábban nem voltam ott, így csak az idej fesztiválból indulhatok ki: ennek alapján azt kell mondanom, nagy odaadással és profi módon bonyolították a programot, igazi lehetőséget teremtve a játékoknak a jó

¹⁴ 2007-ben a Horvát Színház és a Bóbita Bábszínház adta termeit az Ifjúsági Ház mellett. (A szerk.)

előadásokhoz és a különböző – majdnem annyira fontos – bulikhoz, találkozásokhoz. Csak remélni lehet, hogy mind a források, mind az önkormányzati lelkesedés szempontjából nem változik a helyzet 2010, az EKF éve után sem. Ami biztos: a szervezőkön nem fog múlni...

Gondolom, sokan ismerik azt az érzést, amikor egy diákszínházi előadás „állva hal meg”. Amikor valamiért az, ami előtte, akár csak néhány nappal is még működött, az nem akar működni, amikor nem találják a játszók a ritmust, amikor az előzetesen lendületesnek tűnő előadás kínosan lassúnak, tempótlannak tűnik, mikor a játszóhely hirtelen túl kicsi lesz vagy épp ellenkezőleg, szinte lötyögnek benne a játszók, nem találják a másikat, nem érzik a teret...

Az ám, a tér! Meggyőződésem, hogy a tér, illetve a helyre és adott időre szabás, adaptálás döntő az előadás sikere szempontjából. Pécsen három helyszínen voltak előadások, a Gyermekházban egy nagyterem és egy kamaratér állt rendelkezésre, az Éltes Mátyás iskolában egy tornatermet alakítottak át színházi térre – a lehetőségekhez mérten jól – csak úgy, mint a kazincbarcikai felnőtt fesztiválokon. A gyermekházi nagyszínpad fura mód a terem egyik sarkára épült rá, ezt toldották meg a szervezők kifelé, táncszőnyegekkel. A tér így is legtöbbször szélesnek hatott és nem mindig volt meg a kellő mélysége. Volt olyan előadás (*Keresztutak* – Szeleburdiák színpad; *Pernelle család* – KörTeliKör), amely ezt a problémát áthidalta, mert a közönséget hozta közelebb, körbe illetve félkörbe ültetve a nézőket. Jól alkalmazkodtak a térhez, ilyen jellegű problémája nem volt az előadásuknak. Nyilván ehhez mindig fel kell mérni a lehetőségeket, kérni kell, ha pedig nem megy másként, ki kell kényszeríteni azokat a körülményeket, amelyeket az előadás létrehozói elgondoltak. Ehhez határozottság, elszántság, jó értelemben vett „vagányság” kell, de megéri. Ugyanez nem sikerült több előadásnak: vagy a szélességet nem sikerült csökkenteni, és az adott teret bejátszani, vagy a színpad mélységének hiánya miatt szinte vonalban játszottak a színjátzók.

XLmese, Budapest, Édes Anna; Irsai Hortenzia felvétele

Előbbire talán a *Kőműves Kelemenné* című előadás (GJG Színpad), utóbbira a *Pillanatképek egy bolygóról* című előadás (C11) lehet a példa. Viszont profi módon tudta használni a nagyobb tér adta lehetőségeket Mezei Gábor előadása (*Alíz csodaországá* – VMG-KIMI 11 d.), horizontálisan és vertikálisan is tagolva a teret. Szintén belakták a teret a *S.O.R.* című előadás játszói (VMG-KIMI 11.d.), e szempontból sikeres volt az adaptáció. Jól sikerült ugyanez egy másik helyen, az említett iskolai tornateremből alakított játszóhelyen a *Létezők* (Adyák-KIMI színpad 12, Debrecen) című előadás stábjának, az ő kiváló előadásuk más szempontból is sikeres formaidőzítésről vallott, mindenki nagy kedvvel és pontosan játszott az egyébként összetett előadásban. Ugyanakkor ebben a térben játszották – teremfényben – pástszínpad jel-

leggel a *Holtvoltage* (Balatonalmádi Kéttannyelvű Gimnázium) című játékot. Ebben az esetben azonban nem teremtődött meg az a szakrális tér, ami ehhez az előadáshoz szükséges lett volna. Lehet, hogy a neonok vagy a pást színpad, avagy a parketta miatt, nem tudom, de valami megakadályozta a regionális válogatón – információim szerint – még jól működő előadást abban, hogy hasson.

Különböző is, több olyan előadásról hallottam – korábban nem láttam egyiket sem –, amely a válogatókon más formáját mutatta, és itt csalódást okozott az előzetes várakozásokhoz képest. Valószínűleg ez az a diákszínházi előadásokba kódolt rizikófaktor, melyet ismerhetünk, „itt és most összeállt”, de ha nem sikerül a következő helyen a teret jól kialakítani, nem jól használjuk a világítást, ha nem sikerül a megfelelő ráhangolás az előadás előtt, akkor nem jön létre ugyanaz a színház, amely esetleg előtte már megszületett. A kamaratér volt még az, ahol leginkább meg lehetett teremteni a legtöbb diákszínházi előadáshoz szükséges intimitást, közvetlenséget, a legtöbb előadás e helyszínen „a helyén volt”.

Persze volt olyan előadás is, amely Pécsen futotta a csúcsmódoját. Konkrétan ilyen az egyik „aranyos” előadás, a *Piroska és a farkas* (Gilf Színpad), amelyről sok elmarasztaló kritikát hallottunk előzőleg, pedig a társaságnak jóféle játéklehetőség kínálta fel...

Apropó, mit is ajánla játéka a rendezők egy része? Nézzük meg néhány előadás kapcsán!

Az ismert mesét (*Piroska és a farkas*) a rendezőként megjelölt Debreczeni Márton jó érzékel nagyrészt „rábízta” a játszóka, akik a maguk képeére formálta azt. Jól tette. Az egyik leghumorosabb, igen jóféle ötletekel teletűzdel, a teatralitást jól használó előadást hozta létre, amely azonnal elnyerte mindhárom zsűritag maximális szimpátiáját, pedig tényleg nem kellett hozzá sok, ott, akkor színház született, talán azért, mert látszott a hatalmas játékelv és a kreativitás. A mese apropóvá vált, hogy általa a családról, a szerelmi viszonyokról, „videoklipet” korunkról beszéljenek humorosan és hitelesen.

Mesés történetet tárt elénk a Dombóvári Galéria csoport is, *Cigánymózes* címmel. Egyszerre foglalkoztak magukkal – egy fiatal fejlődéstörténete, felnövése állt a középpontban – és egyszerre foglalkoztak velünk, a társadalom, a tágabb közeg egyik legégetőbb kérdésével, hogy tudniillik milyen is cigánynak lenni ezen a tájon. Nagyon jó útnak gondoltam mindig is, ahogyan a dombóváriak előadást hozta létre. Maguk képeére formálta, átírták, „összeimprovizálták”, sajátos, több szálon futó eleggyé tette az előadásaikat, amelyeken mindig érződött az, hogy sajátjuk az anyag. Igaz ez még akkor is, ha idei előadásuk nem volt átütő, valami hiányzott belőle – legalábbis Pécsen, április harmadik hétfőjén.

Egészen más a helyzet egy másik közösséggel, a budapesti Vörösmarty Gimnázium 11. d osztályával. Nos ebben az egy osztályban négy olyan előadás készült el, mely eljutott a pécsi országos fórumra (*Aliz csodaországá* – rendező: Mezei Gábor; *Don Juan Divatház* – rendező: Golden Dániel; *S.O.R.* – rendező: Papp Dániel; *214-es kórterem* – rendező: Pap Gábor). A VMG-ben megvan a lehetőség a sokoldalú képzésre, beszédtechnikát, színpadi éneket-zenét, mozgást is tanulhatnak a diákok. Mindezek mellett természetesen „próza” tanulmányokat is folytatnak.

Pap Gábor a kreatív zenei gyakorlatok tanára, rendező, évek óta különleges hangulatú előadásokat hoz létre. Hol jobban, hol kevésbé jól sülnek el ezek az előadások. Mindenesetre a benne résztvevők magas színvonalú zeneiséggel, sajátos és összetett líraisággal találkozhatnak a közös munka során. A tér egyedi és kreatív használata is jellemző ezekre az előadásokra. Akkor jók igazán ezek az események (a rendező egyik régi és közeli ismerőseinek megfogalmazása szerint: „Papesz-féle örületek”), ha a résztvevők és a felkínált lírai alapanyag találkozása adekvát, és teljes mértékben a játszókról tud szólni a létrejövő előadás.

A szintén az osztályban tanító kolléga, Papp Dániel színháza szinte már önálló alternatív színházi stílusjegyekkel bír. Ő összetett színházi, belemenős munkát kínál a játszóknak, legalábbis a végeredmény felől nézve gondolom így. Golden Dániel az osztályban tanító következő drámatanár-rendező a Don Juan-történetet „hozta”, és azt szikráztatta össze egy mai, improvizációkból született történettel (csakúgy, miként a pápai Szeleburdiák színpad egy kortárs történetet Villon szövegekkel tett izgalmassá). Mezei Gábor előadására már a térhasználat kapcsán utaltam, itt annyit róla, hogy kivételes módon tud képeket teremteni, játszóknak lehetőségük van mozgásban beszélni el egy történetet, igen magas hőfokon. Négy ember, négy érdekes lehetőség a játszó számára. Csak remélem, hogy azok, akik ebből az osztályból színház közelében maradnak, megőrzik azt a merészséget, amit ezek a különböző műfajú előadások nyújtottak.

Egy újabb – sajnos kevésbé jól sikerült – kínálat: *Kövek a zsebben* – Fülke társulat. Ők egy irországi történetet hozta, amely eredetileg sokszereplős. Ezt a játszó kétten oldotta meg, nem kevés ambícióval. Lehetne itt a cél színházi gyakorlat, különböző figurák bőrébe való belebújás, de sajnos ehhez sem a történet, sem a tér, sem a hosszúság, és a játszó sem igazán alkalmasak. Erős aránytévesztéssel volt ez esetben dolgunk, nagy kár, hogy az alkotókkal a szakmai beszélgetésen sem találkozhattunk – elutaztak...

És a végére még egy előadás, még egy megteremtett lehetőség: Art Commandó Interaktív Színpad – *Me-se*. A miskolci csapat, kicsit már kifelé kacsintva a diákszínjátszó korból, egyik este (inkább éjszaka) utolsó előadásként örvendeztetett meg bennünket egy olyan produkcióval, amely bármelyik nyíltszíni, utcai fesztiválon, sokadalmon is megállná a helyét. Meséket meséltek, jól, ízlésesen, és bennünket, nézőket is bevonva, és nem berángatva! Belementünk, mert kedvesek voltak, mert hitelesen voltak jelen, szelíden, de kellő erőszakkal szervezték a közös játékot. Még meg is táncoltattak minket, és közben – nem mellékesen – elmesélték a meséket! Bérczes László, a zsűri legtapasztaltabb tagja a következő napi beszélgetésen külön hangsúlyozta, hogy nem hitte volna, miszerint éjszaka fél egykor, az általa néhány napja még nem ismert Hargitai Iván zsűri társunk kezét fogva, moldvai zenére, jókedvűen táncolni fog...
Megtörtént.

Sok, nagyon sok minden másról is lehetne még szólnom e találkozó kapcsán. A 26 előadás végignézésének sajátosságairól, a kísérő programokról, részletesebben az előadások esztétikai színvonaláról. Arról, hogy nem volt ott előadással idén Perényi Balázs, Vidovszky György, Lukács László sem, mintha kis generációváltás is lenne, a tanítványok tanítványai kezdenek mocorogni. Arról, hogy volt e különbség, úgy igazán, művészeti és nem művészeti kategória között, meg oly sok minden másról, de hát ez csak egy összefoglaló.

Remélem, hogy még sokszor, sokaknak adódnak jó lehetőségei a játéokra, találkozásokra, igazi diákszínházi élményekre. Nekem idén megadatott.

Szeretetteljes szigorúsággal

beszélgetés Bérczes Lászlóval a XX. Országos Diákszínjátszó Találkozóról

Hodászi Ádám

Pár napja felkerült az internetre az Ördögkatlan Fesztivál programja. Van egy időpont, amihez az van odairva, hogy ODE...

Az a Piroška¹⁵ lesz, meg a Völgyhíd.¹⁶ Most indult a honlap, és nem volt még energiánk, hogy beírjuk.

Ezt a két előadást te választottad, gondolom, közel állnak hozzád.

Számomra hozzájuk kötődik a két legszebb, „legszínházibb” pillanat a fesztiválról. Az egyik a *Piroská*-ban, amikor a paraván fölött játszódik egy jelenet bábokkal, majd váltás, a paraván alulról félméternyit fölgöngyölődik, térdtől lefelé látunk valakit, akiről kiderül, hogy ő a nagymama, akit meglátogat Piroška. A nagymama túsarkú cipőben toporog, megáll, egyik lábával köröz, és finoman, elegánsan megkérdezi: „Arról van szó?” – minden tökéletesen pontos és frenetikus: az imént láttuk Piroška mamáját hetyegni a szeretőjével, és most egy túsarkú cipő és egy női hang erre szolidan rákérdez. Ezután a narrátor közli, hogy világvárosban vagyunk, a róka és a farkas piros kabrióval száguldozik – és a semmiből pazar jelenet születik: megint egy láb térdtől lefelé, arra rárajzolva pár vonallal három-négy lakótelepi épület, körötte az iménti piros cipő „száguldoz”, benne ül két kicsi állatbábu...

A másik a *Völgyhíd*-ban: Kispál-koncerten „vagyunk”, bömböl a zene, a játszó az orrunk előtt csápolnak a mobiltelefonok fényével romantikázva, ez készíti elő azt a pillanatot, amikor a történet végén két mobiltelefon két főhőssé, szerelmespárrá alakul. Semmi mást nem látunk, csak a mobiltelefonok fényét, ezek zuhannak a völgyhídról a szakadékba. Ez vicces, és közben ártatlanságával, naivitásával akár könnyeket kicsaló jelenet.

Tudtam volna még választani az Ördögkatlanhoz, mert volt sok jó előadás a pécsi fesztiválon, de olyasmit akartam, ami számomra a diákszínjátszásnak igazi, jó példája. Az ember zsűritagként ezerféle dologra kell, hogy figyeljen, az előadás minőségére is, de arra is például, hogy mi az, amit pártolando útnak gondolok. Mármint a magam esze, ízlése szerint. Attól persze óvakodnék, hogy úgynevezett „megmondó ember” legyek, és szerencsére zsűritársaim is kerültek a kategorikus ítéleteket. Régen inkább jellemző volt ez: na, vajon mit mond a zsűri, hogyan „kell”, mi az egyetlen elfogadott trend... Én a saját személyiségemet tudom csak adni, és tőlem idegen a „megmondás”. Egyébként is hiába mondd meg, hogyan kell szerinted, az a másik ember úgyis a maga személyisége szerint fog cselekedni. A diktatórikus

¹⁵ Gilf Kör: Piroška és a farkas, rendező: Debreczeni Márton

¹⁶ PISZT Janus Társulat: Völgyhíd, rendező: Tóth Zoltán